

Östersjölaxälvar i Samverkan

Yttrande angående ansökan

Datum

2023-08-28

Dnr

M 2680-22

Mottagare

Östersunds tingsrätt, mark- och miljödomstolen

Yttrande angående ansökan från Åbyggeby Landsbygdscentrum om omprövning av villkor för att uppnå moderna miljövillkor för anläggningen Strömsborgs kraftverk, Ockelbo kommun.

Bakgrund och inledning

De två största problemen för den biologiska mångfalden i Testeboån är vandringshinder och reglering av vattenföringen. Båda problemen orsakas av nuvarande produktion av el och tidigare av annat nyttjande av vattnets kraft. För att vi ska restaurera den biologiska mångfalden och återskapa robusta ekosystem har riksdagen antagit 16 mål för miljö kvaliteten i Sverige. Det övergripande målet är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. En korrekt miljöanpassningen av vattenkraften är ett viktigt steg i rätt riktning för att minska vår miljöskuld. Om inte kraftverk och dammar mellan havet och Åmot hindrar fisk från att röra sig upp och ner i Testeboåns vattensystem de senaste århundradena hade naturvärdena i Testeboån även uppströms Oslättfors varit mycket högre än vad de är idag. Med lax, havsvandrande öring, ål och reproducerande bestånd av flodpärlmussla inom arternas hela naturliga utbredningsområde i Testeboån hade sannolikt hela Testeboåns vattensystem varit klassat som Natura 2000. Det är dessa naturvärden vi nu ska återskapa i Testeboån genom att förse den elproduktion som ska finnas kvar i Testeboån med moderna miljövillkor alternativt att avveckla kraftverk och dammar. Idag är Testeboån från havet upp till Oslättfors klassat som Natura 2000.

Håller vi oss till återetableringen av lax i Testeboån är vi hänvisade till att laxen spontant ska återkolonisera Testeboån uppströms Oslättfors. Det beror på att Testeboån sedan 2013 är klassad som ett av Sveriges få vildlaxvattendrag. Det kommer med andra ord inte ske några fler utsättningar av lax i Testeboåns vattensystem. Tidigare hade utsättning av matningsfärdigt yngel eller befruktad rom varit ett alternativ för att påskynda återetableringen. Så skedde under flera år fram till 2006 för att återetablera lax i Testeboån nedströms Oslättfors där Forsby kraftverk och Strömsbro kraftverk helt slagit ut åns laxbestånd och nästan slagit ut även den havsvandrande öringen.

Återetableringen av lax uppströms Ockelbo kommer med andra ord ta många år. Havs- och vattenmyndighetens förvaltningsmål för alla vilda laxbestånd i Sverige är att minst 80 % av den potentiella maximala smoltproduktionen ska uppnås. Det ställer krav på att passagelösningarna förbi de kraftverk som ska finnas kvar i Testeboån verkligen har god funktion. En brist är att det är okänt hur stor den fulla potentiella smoltproduktionen är i Testeboån. Under 2022 och 2023 har större delen av Testeboåns vattensystem biotopkarterats enligt den senaste metoden. Resultatet från karteringen kommer ge oss värdefull kunskap om arealen tillgängliga reproduktionsområden respektive potentiellt

tillgängliga reproduktionsområden för lax och havsvandrande öring i Testeboåns vattensystem och därmed även kunskap om potentiell smoltproduktion.

Samtliga kraftverk i Testeboån tillhör de ca 1 700 av Sveriges ca 2 000 vattenkraftverk som utgör klass 3 enligt Energimyndighetens klassificering. Alla klass 3-kraftverk tillsammans står för 0,7 % av den installerade effekten från vattenkraftsel i Sverige. Därför erbjuds ägarna till dessa kraftverk generös ersättning från Vattenkraftens miljöfond om alternativet avveckling väljs. Strömsborgs kraftverk tillhör definitivt de kraftverk som egentligen borde avvecklas med tanke på alla de naturvärden som påverkas av kraftverket i förhållande till den ringa elproduktion det handlar om. Nu har ägaren till Strömsborgs kraftverk valt att miljöanpassa kraftverket för att driva det vidare. Det blir sannerligen en utmaning att åstadkomma en faktisk miljöanpassning av kraftverket. Strömsborgs kraftverk utgör det första definitiva vandringshindret för fisk från havet i Testeboån. Kraftverket och den tidigare kvarnen som nyttjade vattnets kraft på platsen har åsamkat stor skada för den biologiska mångfalden i Testeboån. Det är synnerligen anmärkningsvärt att Strömsborgs kraftverk fått vara i drift så länge helt utan krav på hänsyn till miljön och andra intressen.

Alla förekommande arter måste kunna passera upp och ner förbi Strömsborgs kraftverk. Utöver lax och havsvandrande öring som nu ska återetableras i berörd del av Testeboån förekommer åtminstone abborre, benlöja, braxen, bäcknejonöga, elritsa, gädda, gers, harr, lake, mört, sarv, ål och stationär öring i Testeboån vid Strömsborg. Samtliga dessa arter är beroende av att kunna röra sig upp och ner i vattendraget vid olika tider och av olika skäl.

Sökanden har två kraftverk i Testeboån som samtidigt kungjorts av MMD för omprövning för moderna miljövillkor, Strömsborgs kraftverk och Bosågens kraftverk. Avståndet mellan kraftverken är endast ca 1,5 kilometer. Gemensamt för handlingar till båda ansökningarna är att de är svåra att överblicka. Det har blivit lite av ju fler kockar desto sämre soppa. Exempelvis framgår av tekniska beskrivningen i båda ansökningarna och i miljöbedömningen för Bosågens kraftverk att *"fiskvägens mynning förläggs så att den kommer så nära utloppskanalen som möjligt"*. Tittar man på planbilagorna så är fiskvägens mynning inte alls i närheten av utloppskanalen. En annan besynnerlighet är att Bosågens kraftverk tydligen ska förses med en fiskväg där alla förekommande fiskarter är målarter medan endast lax och öring är målarter för fiskvägen vid Strömsborgs kraftverk. Vid Strömsborgs kraftverk ska däremot en ålyngelledare anläggas enligt ansökan. Det anlitate konsulterna borde tillsammans gå igenom ansökningarna för att göra de mer samstämmiga.

Yrkanden

Om Strömsborgs kraftverk ska drivas vidare yrkar Östersjölaxälvar i Samverkan på att Strömsborgs kraftverk ska vara stoppat under perioden då vi vet att fisk rör sig upp och ner i vattendraget. Det vill säga från april till oktober.

Alla som är insatt i frågan vet att det i princip är praktiskt taget omöjligt att skapa en fiskvandringlösning som uppfyller dagens mål för miljöanpassning med Strömsborgs kraftverk i drift. Målet är minst 90 % passageeffektivitet och max tre dygns fördröjning. Sökandes förslag till fiskvandringlösningar förbi Strömsborgs kraftverk kommer inte nå målen utifrån erfarenhet av liknande lösningar. Miljöanpassningen blir tyvärr endast som ett spel för gallerierna. En anpassad drift för att möjligtvis nå god passageeffektivitet i uppvandringen av lax och havsvandrande öring förbi

Strömsborgs kraftverk är att stoppa kraftverket 2x2 dygn/vecka juni till oktober. Då kan kraftverket lika gärna stå alla dagar under fiskvandningsperioden. Att stoppa kraftverket några timmar räcker inte. Vi behöver bara blicka längre ner i Testeboån till Strömsbro kraftverk så finns erfarenheter och data från fällor och fiskräknare som visar att fisken inte hittar naturfåran så länge kraftverket är i drift. Visst kan en och annan fisk passera men inte alls alla de fiskar som vill och behöver passera kraftverket. Det största problemet är att lockvattnet till naturfåran är för svag. Detta beskrevs också tydligt under samverkansprocessen. Testeboån är alldeles för värdefull för att undermåliga passagelösningar ska accepteras.

Smoltutvandringen pågår under april och maj. Stoppas kraftverket 1 april kommer ingen förlust av smolt ske i kraftverkets turbin.

Om kraftverket ska vara i drift under smoltutvandningsperioden är föreslagen spalt på 15 mm i det stående gallret för stort. Medellängden på laxsmolt som lämnar Testeboån är 15 cm. Det innebär att medelbredden är omkring 15 mm. En betydande del av smolten är med andra ord smalare än föreslagen spaltbredd på gallret. De laxungar som väljer att smoltifiera och lämna Testeboån redan efter ett år, vilket är en relativt stor andel, är endast 10–12 cm långa och 10–12 mm breda. Smolt strävar efter att förflytta sig nedströms med så lite energi som möjligt. När en smolt stöter på ett hinder försöker den passera hindret så enkelt som möjligt. Smolt saknar drift för att anstränga sig att undvika följa strömriktningen. Kan smolten passera genom gallret så kommer smolten göra det.

Östersjölaxälvar i Samverkan yrkar även på att MLQ, (1,6 m³/s), eller tillrinningen om den är lägre ska vara minimitappning i naturfåran övrig tid på året, d.v.s. november till mars. Naturfåran består av ca 500 m² mycket värdefullt reproduktionsområde för lax och öring.

Det är ett absolut krav att minimitappningen i naturfåran aldrig underskrids. Vi ser allt för många exempel på att föreskrivna minimitappningar underskrids kortare eller längre perioder. Vitsen med att ha en minimitappning i en naturfåra är att etablera en naturlig biologisk mångfald i naturfåran. Det går förlorat om tappningen inte sker exakt 365 dagar om året. Därför bör det ingå i egenkontrollen att visa upp att minimitappningen aldrig underskrids. Det sker lämpligen med data från en lämplig typ av logger som placeras i naturfåran.

För Östersjölaxar i Samverkan

Thomas Johansson

Nedre Kläppen 21

934 93 Kusmark

thomas.johansson@ostersjolaxalvar.se

Tel: 070 – 581 70 29

Thomas Johansson